

Autorii români ai teoriei erau și ei marcați, seduși sau timorați de prestigiul științific al teoriilor sociologice occidentale (într-o perioadă când „constrângerile modelului occidental erau prea puternice”, notează autorul – 264) și nu au reușit să-și „promoveze” produsul lor teoretic pe piața ideilor sociale și politice europene. Așa se face că teoria formelor fără fond nu este cunoscută și nu se bucură decât de recunoașteri sporadice din partea unor cercetători care au analizat procesul de modernizare a spațiului sud-estic european.

Grigore Georgiu

Bibliografie

Marino, A. (1996). *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*. Iași: Editura Polirom.

Allan G. Johnson

Dicționar Blackwell de sociologie: ghid de utilizare a limbajului sociologic, București: Editura Humanitas, 2007, 448 p. (Trad. rom. de S.G. Drăgan și V. Russo)

Dicționarul profesorului Allan G. Johnson este mai mult decât un dicționar al unei „singure voci”, este un dicționar al unei „voci unice”. Avantajul unui dicționar de autor decurge din coerența discursului pe care, oricât s-ar strădui coordonatorii, nu o pot atinge dicționarele cu zeci de colaboratori.

Ca unic autor, Allan G. Johnson a imprimat dicționarului crezul său că sociologia este o știință contestată. După cum se știe, fondatorii sociologiei americane au avut în vedere „ameliorarea societății”. În această direcție lucrează și Allan G. Johnson prin scrierile sale, traduse în mai multe limbi (*The Forest and the Trees*:

Sociology as Life, Practice and Promise, 1997; *The Gender Knot: Unraveling Our Patriarchal Legacy*, ediția a II-a revăzută, 2005; *Privilege, Power and Difference*, ediția a II-a, 2005), și prin conferințele organizate în marile universități din SUA, în care abordează problemele capitalismului modern: inegalitatea socială, oprimarea de clasă și a femeii, patriarhatul și in justiția socială, rasismul, prejudecățile legate de vârstă, sex și culoarea pielii.

Orientarea cercetărilor lui Allan G. Johnson spre problemele lumii contemporane, ale sistemului capitalist global se observă clar în conținutul dicționarului, deopotrivă prin alegerea termenilor din vocabularul sociologic și a personalităților prezentate, cât și prin judecățile de valoare pe care autorul le face. Întâlnim în el concepte „uite”, „ocolite” sau pur și simplu rămase inoperante pentru sociologii din România (alienare, fetișismul mărfii, xenocentrism, sexism instituționalizat, lupta de clasă, îmburghezirea clasei muncitoare, masculinitate hegemonică, oprimarea femeilor, panică morală, in justiție socială, proletarizare, socialism de stat etc.), care, lepădându-se de marxism, au aruncat, odată cu apa, și copilul din copăie.

Dacă în perioada comunistă, în științele socioumane te împiedicai de „marxismul creator” la tot pasul, după decembrie '89, Karl Marx a fost izgonit din istoria sociologiei, iar Friedrich Engels parcă nici nu a existat. Dacă repudierea „marxismului creator”, dată fiind teroarea ideologică din perioada comunistă, este de înțeles, încercarea de a șterge concepția marxistă din istoria gândirii sociologice mi se pare cel puțin discutabilă.

Profesorul și strălucitul scriitor de literatură științifică Allan G. Johnson ne aduce aminte că Marx este „o figură-cheie” în evoluția gândirii sociologice, care a influențat direct și indirect analiza contrasistem, arătând că esența capitalismului ca sistem economic este relația dintre muncitori, patroni și mijloacele de producție, din care apare plusvaloarea,

însușită de capitaliști ca profit (*Capitalul*, vol. I, 1867/1966). Prietenul, colaboratorul și susținătorul său financiar – industriașul și socialistul britanic Friedrich Engels, născut în Germania – a avut contribuții esențiale la analiza capitalismului și a sistemului claselor sociale. El este nu numai cel care, după moartea lui Karl Marx, renunțând la propriile proiecte, a pregătit pentru tipar volumele doi și trei ale *Capitalului* – se împlinesc 140 de ani de la apariția primului volum –, dar și autorul monografiei *Situația clasei muncitoare din Anglia* (1845), un model de analiză a condiției mizere a muncitorilor în capitalismul timpuriu.

Departa de a fi un apologet al marxismului, arătând limitele gândirii marxiste și criticând modul de aplicare a ei în ex-URSS și – adaug eu –, implicit, în țările foste comuniste, profesorul Allan G. Johnson argumentează foarte convingător că nu se poate face abstracție de influența concepției lui Karl Marx, care, alături de Émile Durkheim și Max Weber, rămâne unul dintre fondatorii sociologiei ca știință care studiază „viața socială și comportamentul social, în special în relație cu sistemele sociale, modul cum funcționează, cum se schimbă și ce consecințe produc aceste sisteme, precum și relațiile lor complexe cu viețile oamenilor” (Johnson, 2000/2007, 298).

Dicționarul Blackwell de sociologie cuprinde 1 200 de intrări, acoperind, dacă nu toate, cel puțin principalele orientări teoretice din sociologie, de la materialism la idealism, multitudinea subdomeniilor sociologiei, de la psihologia socială la sociologia economică sau sociologia populațiilor, metodologia cercetărilor sociologice empirice, cu accent pe prelucrarea statistică și interpretarea datelor, evantaiul personalităților care au influențat gândirea sociologică în ultimele două secole, punând în lumină contribuția teoretică și militantismul femeilor sociologi (Jane Addams, inițiatore a sociologiei aplicate, laureată în 1931 a Premiului Nobel pentru Pace; Emily Green Balch, cunos-

cută mai ales pentru studiile privind inegalitățile de gen, laureată a Premiului Nobel pentru Pace în 1946; Jessie Bernard, care a cercetat pentru prima dată fenomenul căsătoriei atât din perspectiva „lui”, cât și din perspectiva „ei”; Charlotte Perkins Gilman, militantă pentru dreptul de vot al femeilor – și exemplele ar putea continua), a căror operă a fost – și, din păcate, mai este încă – ocultată de sociologia, în general, dominată de bărbați.

Câți știu și recunosc faptul că Harriet Martineau (1802-1876), prin amploarea și profunzimea operei sale, poate fi așezată pe același plan cu Emile Durkheim și cu Max Weber? Se ignoră faptul că prima femeie sociolog din Marea Britanie și din lume a scris un tratat de metodologie a cercetării sociologice înainte ca atenția celorlalți specialiști să se fi concentrat asupra modului cum culegem și cum interpretăm datele. Harriet Martineau poate fi considerată fondatoarea sociologiei empirice. Ea se pare că a utilizat termenul de „sociologie” înaintea lui Auguste Comte – a cărui operă a tradus-o și a făcut-o cunoscută în Marea Britanie și în SUA.

Urmărind *who's who*-ul sociologic din finalul dicționarului, sociologii din România, mai tineri și chiar și cei cu mai multă experiență în domeniu, își vor putea fixa sau reconfigura reperele activității de cercetare nu numai în funcție de sociologii clasici, ci și în acord cu gândirea celor care au făcut studii exemplare asupra sistemului comunist defunct și a capitalismului global. Mă gândesc la Daniel Bell, cu lucrările *The End of Ideology* (1960), *The Coming of Postindustrial Society* (1973) și *The Cultural Contradiction of Capitalism* (1976), la sociologul și filozoful Rose Laub Coser, cu scrierile sale despre muncă și birocrație, despre familie și statusul femeilor în capitalism, la filozoful, sociologul și antropologul social britanic Ernest Gellner, emigrant din Cehoslovacia după invazia germană din 1938, cu lucrările *Nation and*

Nationalism (1983), *State and Society in Soviet Thought* (1988), la sociologul britanic John Goldthorpe, autorul lucrării *Order and Conflict in Contemporary Capitalism* (1985), și la încă mulți alți sociologi ale căror scrieri ar trebui cât mai degrabă traduse.

Nu mi se pare normal, de exemplu, ca, acum când se traduce masiv, lucrările lui Barrington Moore Jr. (1913-2005) să fie greu accesibile intelectualilor din România, în timp ce autori dubioși se pronunță cu aplomb despre comunism și capitalism. Profesorul de la Universitatea Harvard a analizat cu luciditate comunismul de tip sovietic (*Soviet Politics: The Dilemma of Power*, 1950; *Terror and Progress: URSS*, 1954), ca și capitalismul contemporan (*Reflection on the Causes of Human Misery and Upon Certain Proposals of Eliminating Them*, 1972; *Injustice: The Social Bases of Obedience and Revolt*, 1989; *Moral Aspects of Economic Growth, and Other Essays*, 1998). Așa cum Karl Marx nu concepea analiza sociologică fără analiza economică a modului de producție, Barrington Moore Jr. nu accepta cercetarea societăților, condiției umane și problemelor sociale contemporane, făcându-se abstracție de reflecția istorică (*Moral Purity and Persecution in History*, 2000).

Dicționarul Blackwell de sociologie este diferit față de alte dicționare din domeniu și prin dimensiunea sa didactică. Allan G. Johnson are, fără îndoială, calitatea rar întâlnită de a face vizibile, palpabile abstracțiile, chiar formulele matematice din statistica socială. Timp de peste 30 de ani a predat sociologia în colegiile americane. Este autorul unor excelente manuale de inițiere în sociologie (*An Introduction to Sociology, An Introduction to Sociological Thinking*). Experiența la catedră l-a apropiat de studenți. În scrierile sale, inclusiv în acest dicționar, practică stilul conversațional, cuceritor prin claritatea sa.

Septimiu Chelcea

Philip Zimbardo

The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil, New York: Random House, 2007, 531 p.

Să relatezi despre proiectul (cristalizarea ideilor și a planului de acțiune, cu toate frământările și îndoilele creatoare) și despre desfășurarea în amănunt (pe baza amintirilor, recitirii însemnărilor curente și a rapoartelor de cercetare, a vizionării de zeci de ori a filmului și fotografiilor) a unui experiment realizat în urmă cu 35 de ani este, *per se*, o performanță unică în literatura psihosociologică pe plan mondial. Să faci acest lucru ca și când experimentul s-ar fi desfășurat ieri, să-l implici pe cititor – asemenea romanelor de acțiune de foarte bună calitate – ridică performanța la nivel de eveniment științific.

Eroul unor asemenea întâmplări fericite este Philip Zimbardo (născut la 23 martie 1933 la New York City, în South Bronx), profesor emerit la Universitatea Stanford și autor al unor lucrări care au cunoscut numeroase reeditări (de exemplu, *Psychology and Life*, scrisă împreună cu R. Gerrig, a ajuns la a 18-a ediție) și au fost traduse în mai multe limbi (de exemplu, *Shyness: What it is, what to do about it*, apărută în 1977, a fost tradusă în limbile finlandeză, franceză, germană, italiană, japoneză, norvegiană, poloneză, portugheză, rusă, spaniolă). Din păcate, nici un studiu al lui Philip Zimbardo nu a apărut în vreo editură din România. De ce?!

În prezent, profesorul Philip Zimbardo deține funcția de director la Stanford Center on Interdisciplinary Policy, Education, and Research on Terrorism, după ce, în 2002, a fost președinte al Asociației Americane de Psihologie (care numără peste 159 000 de membri). În 2004, profesorul de la Universitatea Stanford a fost solicitat de Curtea